

Добридень Алла Володимирівна

*кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
виховних технологій та педагогічної творчості*

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОБУТУ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Розвиток сучасної незалежної держави, процес зміни мислення і поведінки багатьох членів суспільства, створення нових демократичних умов для розвитку соціокультурного середовища, залишають одним з актуальних питань сьогодення процес формування та розвитку культури особистості в усіх сферах її життєдіяльності, в тому числі культури побуту.

Згідно з Національною доктриною розвитку освіти України, державним документом, який визначає стратегію і основні напрямки розвитку освіти у ХХІ столітті, головною метою освіти в нашій країні є духовний та інтелектуальний розвиток кожної особистості, створення умов для самореалізації молодої людини як громадянина, формування покоління, яке вміє цінувати і формувати прекрасне в собі і в оточуючому світі.

Одним з теоретико-методологічних завдань педагогічної науки є створення оптимальних умов для розвитку, самореалізації й соціального становлення молодого покоління. В умовах становлення державності та відродження національної культури особливого значення набуває визначення культурних цінностей, залучення учнів до кращих зразків світової культурної спадщини, формування навичок культурної поведінки у всіх сферах людської життєдіяльності.

Такі завдання спонукали дослідників до перегляду деяких методологічних аспектів формування культури побуту учнів молодшого шкільного віку, а саме: обґрунтування системного підходу до проблем виховної роботи (Ю. Бабанський, І. Бех, В. Кузь, І. Мар'єнко, Ю. Руденко та інші), розгляду загальних питань теорії культури побуту (О. Буров, Д. Джола, І. Зязюн,

Н. Калашник, О. Киричук, Н. Коган, Б. Лихачов, О. Семашко, Б. Теплов, Т. Цвелих, Б. Юсов, А. Щербо та інші); дослідження вікової специфіки у процесі формування культури побуту (С. Анічкін, М. Верб, О. Мелік-Пашаєв, Л. Печко та інші); визначення пріоритетних для умов загальноосвітнього навчального закладу факторів та умов формування культури побуту (Л. Біла, І. Дубровицький, Г. Камаєва, Л. Масол, О. Педіско, Т. Сущенко та ін.).

Серед головних завдань сучасного загальноосвітнього навчального закладу є створення системи виховної роботи спрямованої на розвиток творчої особистості школяра, створення сприятливих умов для самовираження особистості в різних мікросоціумах, формування умов для розвитку культури учня.

Молодший шкільний вік охоплює життя дитини від 6 до 10 років. Головною особливістю цього періоду є зростання фізичних сил і прискорений розвиток пізнавальних здібностей дитини. Відбуваються значні зміни і в характері дітей: вони поступово звільняються від надмірної емоційності, намагаються контролювати свою поведінку. Порівняно з дошкільниками, у молодших школярів рідше спостерігається різка зміна настрою, вони спокійніші, стриманіші. Початок цього періоду співпадає зі вступом дитини в школу, зміною устрою її життя.

При вступі до школи навчальна діяльність для учнів молодших класів стає провідною, а ставлення до цієї діяльності визначає основний компонент його позиції як особистості. Досить швидко учень молодших класів усвідомлює, що учіння – діяльність, яка потребує суттєвих особистісних і це в ряді випадків веде до втрати бажання вчитися, до безвідповідальності у виконанні навчальних завдань. Ясно, що ставлення до учіння визначає розвиток всіх інших компонентів позиції особистості.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що молодший шкільний вік – це сензитивний період, коли найактивніше можуть розвиватися соціальне значущі якості особистості, це період підвищеної емоційності, чутливості, врівноважування процесів збудження і гальмування,

сприйнятливості, розвитку позитивних потреб та інтересів, водночас певної пластичності.

Вітчизняна психологічна наука вважає головним положення про те, що основою формування позитивних рис особистості стає єдність свідомості, почуттів і поведінки. Це положення посідає особливе місце в естетичному вихованні, тому що, як зазначають вчені, цінності засвоюються шляхом переживання, а не шляхом логічного запам'ятовування.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури (Н. Абрамова, Т. Ахаян, Л. Божович, З. Васильєва, С. Рубінштейн) визначено чотири основні етапи формування особистості молодших школярів:

- ✓ ознайомлення учнів з знаннями;
- ✓ осмислення знань;
- ✓ емоційне переживання соціальної значимості знань;
- ✓ реалізація в поведінці засвоєних знань.

Перший етап виховання полягає в оволодінні знаннями, які дають інформацію про вимоги, оцінки, ідеали, уявлення, про наслідки порушення норм поведінки і є передумовою орієнтації учнів на вибір лінії поведінки в різноманітних ситуаціях.

Другий етап виховання передбачає процес осмислення молодшими школярами знань, їх сприйняття і перенесення у сферу переконань.

На третьому етапі виховання молодших школярів виникають потреби, які є внутрішнім прагненням людини до самовдосконалення. Виникнення потреби діяти у відповідності з нормою можливе лише в результаті емоційних переживань людини, необхідність якої витікає із особливостей природи моральних норм. Головним джерелом переживань є оточуючий світ, вчинки людини. Молодший школяр може об'єктивно оцінити дії інших людей, поведінку колективу, якщо вони їм зрозумілі і не виходять за межі їх життєвого досвіду.

На четвертому етапі відбувається реалізація в поведінці засвоєних знань, при цьому на основі почуттів виникає потреба в здійсненні певної дії, зміст якої базується на виборі мотивів і зразків поведінки.

Визначення етапів виховання учнів молодших класів дозволило нам приділити більшу увагу проблемі формування потреб учнів, зокрема, потреб естетичного характеру. Потреби молодшого школяра в активній діяльності, у спілкуванні, враженнях і пізнанні навколишнього є основою його підвищеної емоційної активності, стійкого інтересу до всього, з чим він стикається в процесі життєдіяльності.

Відомим фактом є те, що на формування вихованості особистості впливає все соціальне оточення, з яким вона вступає в контакт. Активний прояв культури у стосунках батьків, вчителів, сусідів, товаришів, побачений фільм, прочитана книга – усе це впливає на свідомість дитини, формує певний ціннісний ряд.

Визначаючи значення сімейного оточення у процесі формування естетичної культури учнів ми прагнули визначити особливості взаємодії учня молодших класів з колом осіб найближчого оточення в контексті формування навичок естетичної діяльності.

Для даного віку особистісну значимість отримують, крім сім'ї, однолітки, позашкільне оточення. Батьки відчують, що їм складно простежити за новими впливами, першоджерелами перемін своєї дитини. Школяр, у свою чергу, відчуває певну зміну ставлення до нього дорослих членів сім'ї, помічає, що до його думок прислухаються з більшою увагою, з ним радяться, його права поважають, батько й мати серйозно цікавляться його шкільними проблемами та успішністю. Це підсилює для дитини важливість нового етапу у житті, допомагає в підтримці інтересу до школи, бажання вчитися, у формуванні серйозного ставлення до обов'язків школяра і позитивного відношення до однокласників.

Саме на засадах сприятливого соціального оточення сім'ї, друзів можливо успішне формування культури побуту школяра і умінь побутової естетичної

діяльності. Ця позиція є вихідною для розв'язання як теоретичних так і практичних питань раціональної побудови подальшої психолого-педагогічної роботи в умовах загальноосвітнього навчального закладу.

Список використаних джерел:

1. Дем'янчук О.Н. Педагогічні основи формування художньо-естетичних інтересів школярів: Навч.-метод. посібник / О.Н. Дем'янчук. – К. : ІЗМН, 1997. – 64 с.
2. Джола Д.М., Щербо А.Б. Теорія і методика естетичного виховання школярів: Навчально-методичний посібник / Д.М. Джола, А.Б. Щербо. – К : ІЗМН.1998. – 78 с.
3. Постовий В.Г. Тенденції виховання дітей і молоді в сучасній українській сім'ї / Соціальна робота в Україні: теорія і практика / В.Г. Постовий. – № 3, 2003 р. С 20-26.
4. Про Національну доктрину розвитку освіти України в ХХІ столітті. Указ президента від 17 квітня 2002 р. // Офіційний вісник України. – 2002. – №16.
5. Трухін І.О., Шпак О.Т. Основи шкільного виховання: Навчальний посібник / І.О. Трухін, О.Т. Шпак. – К. : ЦНЛ, 2004. – 368 с.